

Rapport 2012:65

Stångby kyrka

Stångby socken, Lunds kommun

Arkeologisk förundersökning 2012

Ing-Marie Nilsson

sydsvensk
arkeologi

Rapport 2012:65

Stångby kyrka

Stångby socken, Lunds kommun

Arkeologisk förundersökning 2012

Ing-Marie Nilsson

Fornlämningsnr. 22, Stångby socken
Stångby 30:1, Stångby kyrkogård
Lunds kommun
Skåne län

Sydsvensk Arkeologi AB

Kristianstad

Box 134

291 22 Kristianstad

Telefon (Regionmuseets växel): 044-13 58 00

Malmö

Erlandsrovägen 5

218 45 Vintrie

www.sydsvenskarkeologi.se

© 2012 Sydsvensk Arkeologi AB

Rapport 2012:65

Omslag: Schaktningsarbeten vid Stångby kyrka. Foto: Ing-Marie Nilsson

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle.

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund	5
Topografi och fornlämningsituation	5
Stångby kyrka	5
Syfte och metod	6
Undersökningen	6
Schaktet väster om tornet	7
Schaktet norr om tornet	8
Slutsatser och antikvarisk syntes	9
Referenser	10
Administrativa uppgifter	11
Bilaga 1. Plan över schaktet.	13
Bilaga 2. Profil av schakt väster om tornet, södra delen.	14

Fig. 1. Stångby socken i Skåne.

Fig. 2. Undersökningsområdets läge (utdrag ur fastighetskartan).

Sammanfattning

Sydsvensk Arkeologi AB har utfört en arkeologisk förundersökning i Stångby kyrka. Arbetena föranleddes av Lunds kyrkliga samfällighets planer på att tillgänglighetsanpassa kyrkan genom att anlägga en yttre ramp vid kyrkans ingång. Vid undersökningen framkom spår av tornets grundläggning, samt ett parti medeltida tegelmurverk som dock inte låg i ursprungligt läge. Det påträffades också på ett par ställen kalkbrukslager som kan ha varit rester av kraftigt nedbrutna grundmurar.

Inledning

Stångby kyrka ligger inom området för en registrerad fornlämning, Stångby gamla bytomt (RAÄ 22:1, Stångby socken). Tillgänglighetsanpassningen av kyrkan innebar att vissa markingrepp behövde göras i anslutning till kyrkans torn, och Lunds kyrkliga samfällighet ansökte därför om tillstånd för detta hos Länsstyrelsen i Skåne län. Länsstyrelsen beslutade då att markingreppen skulle ske i förbindelse med en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning (Lst. Dnr. 431-9124-11. Beslut 2011-05-25). Förundersökningen genomfördes den 17 september av arkeolog Ing-Marie Nilsson från Sydsvensk Arkeologi AB.

Bakgrund

Tillgänglighetsanpassningen av kyrkan innebär att trappan framför kyrkans huvudingång i väster byggs om, och förses med en ramp som sträcker sig utmed tornets norra sida. Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att klargöra fornlämningsituationen inom undersökningsområdet, närmare bestämt att avgöra huruvida det fanns murar, gravar eller anläggningar inom det område som berördes av markingreppen.

Topografi och fornlämningsituation

Stångby kyrka ligger centralt inom området för Stångby gamla bytomt, fornlämning 22:1 i Stångby socken. På en höjd ett hundratal meter nordväst om kyrkan har det i samband med VA-schaktningar 2002-2003 påträffats spår som tolkats som en medeltida kristen gravplats, eventuellt med tillhörande kyrka. Det finns också en tradition om att det skall ha funnits två kyrkor i byn (uppgifter från FMIS; Jansson 2009, s. 6).

Stångby kyrka

Kyrkan i Stångby nämns för första gången i skriftligt material i ärkebiskop Absalons testamente omkr. år 1200 (SDHK-nr 288). Byggnaden härstammar från äldre medeltid, och är till stora de-

lar bevarad. På 1100-talet uppfördes en romansk kyrka med rektangulärt långhus samt ett smalare och lägre, absidförsett kor. Eventuellt kan kyrkan redan under äldre medeltid ha haft, eller planerat för, ett torn i väster, eftersom det i samband med ombyggnadsarbeten på 1840-talet framkom spår av en tornbåge i långhusets västvägg (Brunius 1850, s. 188f). På 1700-talet hängde emellertid klockorna i en takryttare över koret.

Spår av romanska ingångsportaler har tagits fram på långhusets norra och södra sidor, och på långhusets norra sida har en romansk fönsteromfattning markerats i putsen. Från kyrkan bevaras även ett romanskt tympanonfält med en lejonfigur som av Monica Rydbeck attribuerats till Skarhultsmästaren (Anselm 1947, s. 632). Kyrkan försågs under senare delen av medeltiden med valv över långhus och kor, och det finns indikationer på att valven varit bemålade. Till den medeltida anläggningen hörde även ett vapenhus på långhusets södra sida som emellertid revs år 1843 i samband med att en ny portal upptogs i väster (Brunius 1859, s. 188f; *Stångby kyrka* 2002). Från den medeltida kyrkan bevaras i Lunds Universitets Historiska museum även en dopfunt i rödaktig sandsten, med cylindrisk skål och skaft med attisk profilerings samt sidoställt uttömningshål (Tynell 1915).

Idag präglas kyrkan främst av den stora ombyggnad som genomfördes efter ritningar av J F Åbom åren 1869-1870. Då förlängdes kyrkan västerut med omkring 5,5 m och det nuvarande tornet tillfogades. Vid denna ombyggnad förstörades även samtliga fönster i kor och långhus, en dörröppning togs upp i absiden och takryttaren över koret revs (Jansson 2008, s. 6; Pantzar & Nilén 2010, s. 6). År 2006 genomgick kyrkan en större renovering.

Syfte och metod

Förundersökningen genomfördes som en schaktningsövervakning där personal från Sydsvensk Arkeologi AB fortlöpande följde schaktningsarbetena och dokumenterade de lämningar som framkom. Huvuddelen av schaktningsarbetena genomfördes med maskin, men antikvariskt intressanta lämningar rensades fram med spade och grävsked. Dokumentationen bestod av fotografier samt uppmättningsritningar i skala 1:20 och 1:50.

Undersökningen

Undersökningsområdet bestod av ett sammanlagt 38 m² stort område framför kyrkans huvudingång i väster och utmed tornets norra sida (se bilaga 1, plan över schaktet). Hela detta område berördes av schaktningsarbetena, men schaktdjupen var högst

varierande. På kyrkans västra sida grävdes två 0,65 – 0,75 m breda rännor på ömse sidor av trappan, och i dessa rännor var schaktdjupet 0,4 – 0,5 m. I området däremellan avbanades emellertid endast det översta lagret singel, dvs. endast ett par centimeter. Det anslutande schaktet för rampen som grävdes på tornets norra sida var ca 1,8 m brett. Närmast kyrkan var schaktdjupet 0,10 – 0,35 m, medan rännan i ytterkanten grävdes till ett djup av 0,5 m.

Schaktet väster om tornet

Utanför kyrkans ingång grävdes två rännor rakt västerut från kyrkans nuvarande trappa (jfr omslagsbild). I rännan på den norra sidan framkom spår som skulle kunna härröra från tornbygget 1869-70, men som också skulle kunna vara rester av en äldre byggnad. I schaktets östligaste del påträffades ett lager som innehöll nedbrutet (smuligt) kalkbruk och stenar – möjligen rester av en kraftigt raserad mur. En omständighet som kan tala för detta är att det strax väster härom, i schaktets mitt, framkom ett parti med sammanhängande tegelmurverk. Murpartiet låg inte *in situ*, utan på sned, i tydligt rubbat läge. Tegelstenarna var av storstensformat (28 x 12,5 x 9,5 cm), och murverket kan dateras till medeltiden (fig. 3-4).

Fig. 3. Den norra rännan på kyrkans västra sida, sedd mot väster. I förgrunden ses lagret med kalkbruk och sten, och i schaktet mitt kan partiet med tegelmurverk skönjas.

Fig. 4. Tegelmurverk från schakt väster om kyrkan.

Även i rännan på den södra sidan fanns ett lager med kalkbruk och sten, vilket låg ungefär i linje med motsvarande lager på den norra sidan. Det är tänkbart att de båda lagren kan ha hört samman, och att de indikerar någon form av äldre byggnad på platsen, men det kan också vara fråga om ett byggnadslager 1800-talets tornbygge (jfr. fig 5 och bilaga 2).

Fig. 5. Kalkbrukslager i den södra rännan på tornets västra sida.

Längre västerut i den södra rännan påträffades ett par löst liggande, rektangulära stenar (0,46 x 0,20 x 0,27 m respektive 0,60 x 0,40 x 0,27 m), som delvis var täckta med kalkbruk. De har förmodligen ingått i en äldre byggnad på platsen, möjligen den medeltida kyrkan (fig. 6).

Schaktet norr om tornet

I de delar av schaktet som löpte utmed kyrkan påträffades närmast byggnaden spår av tornets grundläggning. Stenarna låg ganska jämt och sköt ut 0,05 – 0,15 m. Även i den djupgrävda rännan på tornets norra sida framkom ett parti med smuligt

Fig. 6. En av stenarna från schaktet väster om tornet. På stenen kan spår av kalkbruk skönjas.

kalkbruk, sten och tegel i medeltida format, som eventuellt skulle kunna vara en rest av en kraftigt nedbruten mur. I anslutning härtill påträffades även en bearbetad sten (fig. 7). Stenen togs ej bort utan kvarligger.

Fig. 7. Bearbetad sten på den norra sidan av tornet.

Slutsatser och antikvarisk syntes

Med anledning av arbeten för en tillgänglighetsanpassning av Stångby kyrka genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Vid förundersökningen framkom spår av tornets grundläggning. Det påträffades även ett parti medeltida tegelmurverk, som dock inte låg i ursprungligt läge. Vid undersökningen framkom också på ett par ställen kalkbrukslager som innehöll sten och medeltida tegel. Eventuellt kan det vara fråga om rester av kraftigt nedbrutna grundmurar.

Stångby kyrka och kyrkogård ligger inom området för Stångby äldre bytomt, RAÄ 30:1 i Stångby socken. Med tanke på de lämningar som framkommit vid den aktuella arkeologiska förundersökningen anser Sydsvensk Arkeologi AB det vara viktigt att eventuella framtida insatser sker under antikvarisk kontroll. Alla beslut om arkeologiska åtgärder fattas dock av Länsstyrelsen i Skåne län.

Referenser

Formminnesregistret FMIS, Riksantikvarieämbetet. Digital resurs: <http://www.fmis.raa.se>

Svenskt diplomatariums huvudkartotek över medeltidsbrev. Digital resurs:
<http://www.nad.riksarkivet.se/sdhk> (förkortas SDHK)

Anselm, G. 1947. Stiftets kyrkor. *Lunds stift i ord och bild*. Stockholm.

Brunius, C. G. 1850. *Skånes konsthistoria för medeltiden*. Lund.

Jansson, P. 2009. *Stångby kyrka. Invändig restaurering och mögelsanering. Antikvarisk kontroll 2006-2007*. Regionmuseet Kristianstad/ Landsantikvarien i Skåne Rapport 2009:17.

Pantzar, C. & Nilén, K. 2010. *Stångby kyrka – utvändigt renovering. Antikvarisk kontroll 2005-2006*. Regionmuseet Kristianstad/ Landsantikvarien i Skåne Rapport 2010:10.

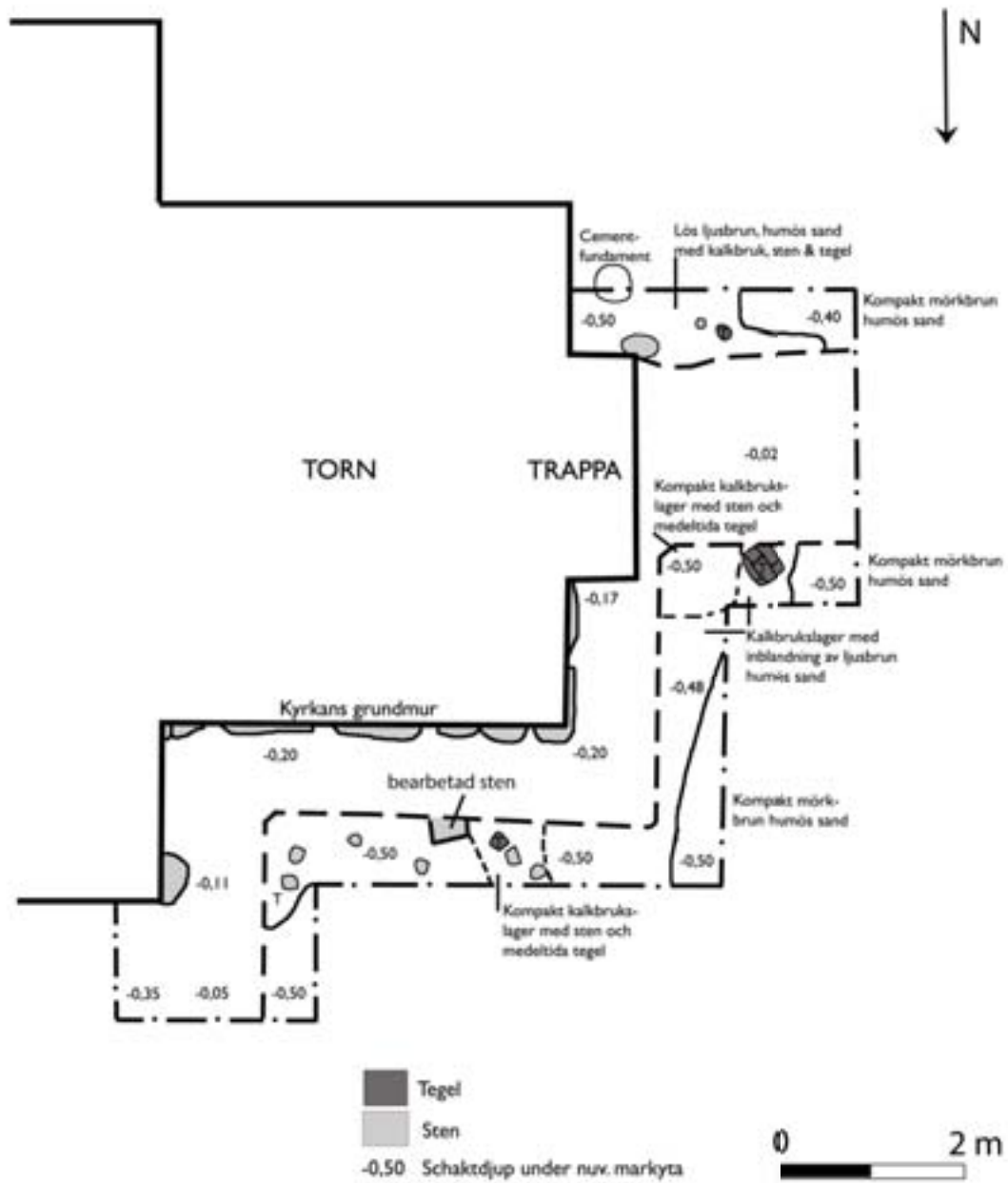
Stångby kyrka 2002. (Kyrkobeskrivning).

Tynell, Lars 1915. *Skånes medeltida dopfuntar, del III*. Stockholm.

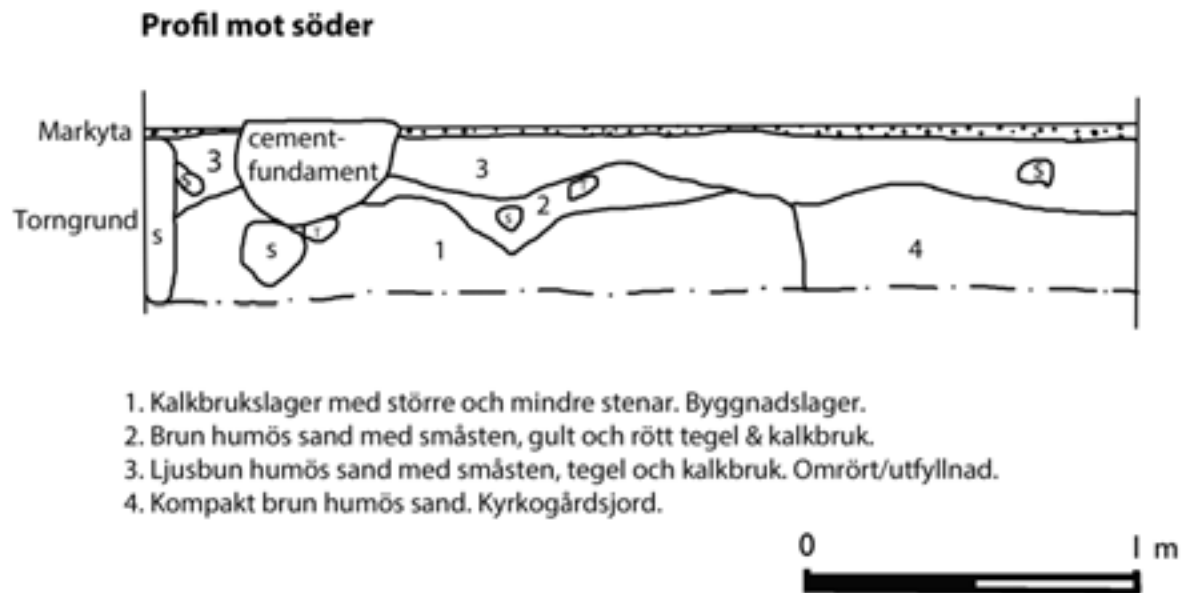
Administrativa uppgifter

Sydsvensk Arkeologi AB dnr:	110043
Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-9124-11
Datum för beslut:	2011-05-25
Län:	Skåne
Kommun:	Lund
Socken:	Stångby
Fastighet:	Stångby 30:1
Läge:	Ekonomiska kartan, blad 2C 6g
Koordinatsystem:	RT 90, 2,5 gon väst.
X koordinat:	6 184 901,29
Y koordinat:	1 334 713,49
M ö.h.	30
Fältarbetstid:	17 september 2012
Antal arbetsdagar:	1
Antal arkeologtimmar:	9
Exploateringsyta:	38 m ²
Undersökt yta:	38 m ²
Platschef:	Ing-Marie Nilsson
Personal:	Ing-Marie Nilsson
Uppdragsgivare:	Lunds kyrkliga samfällighet
Tidigare undersökningar:	-
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs.
Dokumentationsmaterial:	Fotografier och ritningar, Regionmuseet i Kristianstad
Kostnader:	23 122 kr (exkl. moms)

Bilaga 1. Plan över schaktet.

Bilaga 2. Profil av schakt väster om tornet, södra delen.

Sydsvensk Arkeologi AB

Rapporter 2012

1. Fastigheten Kristianstad 4:4, Kristianstad stad, FU 2011, Christer Carlsson
2. Innerstaden 1:14 – Södergatan, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun, FU 2011, Ingrid Gustin
3. Skanörs kyrka och kyrkogård, Skanör med Falsterbo socken, Vellinge kommun, FU 2004 och 2005, Lars Salminen & Ingrid Gustin
4. Stallbyggnad vid Ugerups säteri, Köpinge socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
5. Invändiga arbeten i Vä kyrka, Vä socken, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
6. Husbyggnation inom fastigheten 61:113, Gualöv socken, Bromölla kommun, SU 2011, Christer Carlsson
7. Öllsjö 67:1, Skepparslöv socken, Kristianstad kommun, AU 2011, Ylva Wickberg
8. Skanör 40:12, Vellinge kn, FU 2011, Per Sarnäs
9. Provgropar inom Kristianstad 4.4, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2011, Christer Carlsson
10. Vintrie Park – område C1. Fastighet Vintrie 20:1, Bunkeflo socken, Malmö kommun, FU 2011. Kristian Brink
11. Fastigheten Kristian IV, Rådhuset, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, SU 2011, Christer Carlsson
12. VA-ledningar i Järnvägsgatan m.fl., Ängelholm, Ängelholms kommun, FU 2011, Jan Kockum
13. Sankt Gertrud 4, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun, FU 2012, Per Sarnäs
14. Kabeldragning vid Östra Centrum, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
15. Borgeby 16:8. Ny maskinhall 2011, Lomma kommun, FU&SU 2010-2011, Lars Salminen
16. Rördragning inom Kristianstad 93:1, Kristianstad stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
17. Tygelsjö 76:1. Tygelsjö socken, Malmö kommun. FU 2011, Joakim Frejd
18. Kvarteret Minerva 24, Helsingborgs stad, Helsingborgs kommun. FU, schaktövervakning, 2012. Thomas Linderoth
19. Dösemarken – Limhamn 155:501, Malmö 126 & 129, Hyllie sn, Malmö Stad, Skåne, SU 2010. Åsa Berggren & Kristian Brink
20. Degeberga 26:3, Degeberga socken, Skåne, SU 2011. Tony Björk & Ylva Wickberg
21. Fjärrvärme i Vallgatan, Gamla Skeppsbron och Snidaregatan i Åhus, Åhus stad, Kristianstad kommun, FU 2012, Christer Carlsson
22. Husie 172:123, Husie socken, Malmö kommun. SU 2011. Joakim Frejd.
23. Stävie kyrkogård, Stävie socken, Kävlinge kommun. FU 2009. Therese Ohlsson.
24. Stjärnan 1, Malmö stad, Malmö kommun. FU 2011. Therese Ohlsson.
25. Uranienborg. S:t Ibb socken, Landskrona kommun. FU 2003. Therese Ohlsson.
26. Örja 1118, 11:1. Örja socken, Landskrona kommun. FU 2003. Lars Salminen och Therese Ohlsson.
27. Husvik. S:t Ibb socken, Landskrona kommun. FU 2003. Therese Ohlsson.
28. Yngsjö 295:2 m.fl. Åhus socken, Kristianstad kommun. AU 2012. Thomas Linderoth.
29. Limhamn 155:355 m.fl. Område 1, Bunkeflo 24:1, Hyllie socken, Malmö kommun. AU 2012. Kristian Brink.
30. Västra Klagstorp 56:1. Västra Klagstorps socken, Malmö kommun. FU 2012. Therese Ohlsson.
31. Byte av elanläggningar i Sövde kyrka. Arkeologisk förundersökning, schaktövervakning 2012. Fornlämning 65, Sövde socken, Sjöbo kommun. Thomas Linderoth.
32. Kv. Gamla staden 8:8, Mariakyrkan. Arkeologisk förundersökning, schaktningsövervakning 2012. Fornlämning RAÄ 42, Helsingborgs stad, Helsingborgs kommun. Thomas Linderoth.
33. Härlov 50-53, Kristianstad sn, Kristianstad kommun. SU 2010-2011. Ylva Wickberg.
34. Jörgen Kristoffersen 6, Kristianstad stad, Kristianstad kommun. FU 2012. Christer Carlsson.
35. Vattentornsvägen & Västra Boulevarden. Kristianstad stad, Kristianstad kommun. FU 2012. Christer Carlsson.

36. Kv. Möbelsnickaren 9. Åhus stad, Kristianstad kommun. FU 2011. Jan Kockum & Christer Carlsson.
37. Stora Hammar 6:30, 16:136 & 16:137. Stora Hammar sn, Vellinge kn. AU 2012. Per Sarnäs.
38. Kristianstad 4:4 och 4:18, Kristianstad stad, Kristianstad kommun. FU 2012. Ylva Wickberg.
39. Klagstorp 56:1, fornlämning nr 18, Västra Klagstorp socken, Malmö kommun. FU 2012. Thomas Linderoth.
40. Åsumtorp 54:30 m fl. Kristianstad sn, Kristianstad kn. FU 2011. Bertil Helgesson & Ylva Wickberg.
41. Köpinge 21:24 m.fl. Arkeologisk slutundersökning 2011 inom fornlämning Stora Köpinge 100, Stora Köpinge socken, Ystads kommun, Skåne län. Thomas Linderoth.
42. Magnus Stenbock 1. Fornlämning nr 20, Malmö stad, Malmö kommun. FU 2012. Thomas Linderoth.
43. Ändring av minneslund vid Jonstorps kyrkogård, Jonstorps socken, Höganäs kommun. FU 2012. Thomas Linderoth.
44. Altona 21, Lybeck 10 och Innerstaden 1:14, fornlämning nr 20 i Malmö stad, Malmö kommun. FU 2012. Thomas Linderoth.
45. Vä 2:107. Fornlämning 269 & 271, Vä socken, Kristianstads kommun i Skåne län. Särskild undersökning 2010. Bertil Helgesson.
46. Bjäresjö kyrka. Bjäresjö socken, Ystad kommun. Arkeologisk förundersökning 2010. Ing-Marie Nilsson.
47. Kristianstad 4:4 och 4:10. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.
48. Soltofta 8. Arkeologisk utredning 2012, Husie socken, Malmö kommun, Skåne län. Karina Hammarstrand Dehman.
49. Västra Boulevarden, Kristianstad, Skåne. SU 2012. Tony Björk & Lena Nilsson.
50. Kviinge kyrka. Kviinge 47:1, Kviinge socken, fornlämning 16. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.
51. Fastigheten Ceres 1 i Ystad, Ystad stad, Ystads kommun. FU 2012. Lars Jönsson.
52. Innerstaden 1:14 – Lilla Torg, fornlämning 20, Malmö stad, FU 2011. Per Sarnäs.
53. Sankt Jörgen 7, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun. FU 2012. Per Sarnäs.
54. Kungsparken, fornlämning 20, Malmö stad, Malmö kommun. FU 2010–2012. Per Sarnäs.
55. Håstads kyrka. Antikvarisk medverkan i samband med tillgänglighetsanpassning 2012. Ing-Marie Nilsson.
56. Svanen 3. Malmö stad, Malmö kommun. FU 2012. Therese Ohlsson.
57. Del av fastigheten Västra Alstad 11:5, Västra Alstad socken, Trelleborgs kommun. AU 2012. Joakim Frejd.
58. Fastigheten Bastionen 7, Kristianstad stad, Kristianstad kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.
59. Frans Suehl 14. Malmö stad, Malmö kommun. FU 2012. Therese Ohlsson.
60. Hannas kyrkogård. Hannas socken. Simrishamns kommun. FU 2012. Therese Ohlsson.
61. Nosaby kyrkogård. Nosaby socken, Kristianstads kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.
62. Asmundtorp, Annelöv och Häljarp. Asmundtorps sn, Annelöv sn, Häljarp sn, Landskrona kommun. FU 2002-03. Therese Ohlsson.
63. Västra Hoby kyrka. Västra Hoby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.
64. Påfågeln 13 m.fl., Ängelholms sn, Ängelholms kn. FU 2012. Per Sarnäs.
65. Stångby kyrka. Stångby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Ing-Marie Nilsson.

